



Poszukiwanie modelu inteligentnego miasta

Przykład Gdańska i Glasgow

redakcja naukowa
Joanna Bach-Głowińska

Poszukiwanie modelu inteligentnego miasta

Przykład Gdańska i Glasgow

redakcja naukowa
Joanna Bach-Głowińska

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa



Oficyna

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2015

Stan prawny na 15 kwietnia 2015 roku

Publikacja dofinansowana przez Politechnikę Gdańską

Recenzenci

dr hab. inż. arch. Piotr Lorens, prof. Politechniki Gdańskiej
dr Danuta Kochanowska

Wydawca

Izabella Matecka

Redaktor prowadzący

Janina Burek

Opracowanie redakcyjne

Iwona Pisiewicz

Korekta

Firma Verso

Wersyfikacja tekstów w języku angielskim i tłumaczenia

Dorota Wąsik

Skład i łamanie

Wojciech Prażuch

Projekt graficzny okładki

Studio Kozak

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

Szanujmy prawo i własność.
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer SA, 2015

ISBN 978-83-264-8116-1

Wydane przez:

Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Podstawą szczęścia jest wolność, a podstawą wolności odwaga.

Tukidydes (ok. 460 p.n.e.–między 404 a 393 p.n.e.)

The secret to happiness is freedom... and the secret to freedom is courage.

Thucydides (c. 460–c. 400 BC)

Spis treści

Podziękowania.....	13
Acknowledgements.....	14
Wprowadzenie. Inteligentne miasta po polsku.....	15
<i>Joanna Bach-Głowińska</i>	
Wstęp. Dlaczego Glasgow? Dlaczego Gdańsk?.....	21
<i>Joanna Bach-Głowińska</i>	
Przedmiot.....	25
Cel.....	26
Pytania badawcze.....	26
Metoda.....	26
Zakres i struktura.....	28
I. PRZYCZYNEK DO PORÓWNAŃ.....	35
Wstęp.....	37
<i>Joanna Bach-Głowińska</i>	
Rozdział 1. <i>Local Development Plan</i> i Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego – porównanie procesów sporządzania na przykładzie Glasgow i Gdańska.....	39
<i>Jarosław Wincek</i>	
Wprowadzenie.....	39
Uwarunkowania formalne procesów sporządzania dokumentów kształtujących lokalną politykę przestrzenną.....	42
Kontekst planistyczny – opracowania wyższego rzędu dokumentów kształtujących lokalną politykę przestrzenną.....	44

	Proces sporządzania.....	46
	Wnioski.....	53
Rozdział 2.	Strategiczny plan rozwoju, czyli narzędzie planowania przestrzennego służące do rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów metropolitalnych.....	56
	<i>Justyna Przeworska</i>	
	Wprowadzenie	56
	Uwarunkowania formalne planowania na obszarach metropolitalnych	58
	Proces sporządzania dokumentów.....	60
	Zawartość dokumentów	64
	Realizacja polityki przestrzennej	71
	Wnioski.....	74
Rozdział 3.	Inwestycje związane z międzynarodowymi wydarzeniami sportowymi jako katalizatory przemian przestrzeni miejskiej.....	76
	<i>Maria Magdalena Koprowska</i>	
	Wprowadzenie	77
	Gdańsk. Charakterystyka wydarzenia sportowego Euro 2012	77
	Glasgow. Charakterystyka wydarzenia sportowego 2014 Commonwealth Games.....	80
	Wnioski.....	86
Rozdział 4.	Na drodze do inteligentnej mobilności – kierunki zmian systemów transportowych na przykładzie Glasgow i Gdańska.....	89
	<i>Krzysztof Maciasz</i>	
	Wprowadzenie	89
	Analiza przypadku	92
	System biletowy Glasgow i Gdańska	95
	Systemy sterowania ruchem	96
	Ruch rowerowy	98
	Wnioski.....	101
Rozdział 5.	Problematyka przestrzeni publicznych w dokumentach strategicznych Gdańska i Glasgow	103
	<i>Monika Rościszewska, Irena Romasiuk</i>	
	Wprowadzenie	103
	Struktura funkcjonalno-przestrzenna miast	104

	System ulic pieszych, odniesienie do terenów zielonych i wodnych.....	105
	Problematyka przestrzeni publicznych w dokumentach strategicznych i planistycznych.....	107
	Polityka miejska w zakresie przestrzeni publicznych.....	111
	Programy strategiczne dotyczące przestrzeni publicznych...	114
	Działania mające na celu poprawę jakości i funkcjonowania przestrzeni publicznych.....	117
	Wnioski.....	126
Rozdział 6.	Zielona infrastruktura miejska jako element inteligentnego rozwoju miasta.....	129
	<i>Bogusław Grechuta</i>	
	Wprowadzenie.....	129
	Typy terenów zieleni.....	130
	Budowa spójnego systemu zieleni w mieście.....	134
	Dostępność do terenów zieleni.....	137
	Rozwiązania dla obszarów o zidentyfikowanej słabej dostępności pieszej do terenów zieleni.....	142
	Wnioski.....	147
Rozdział 7.	Strategia pobudzania prozdrowotnych aktywności.....	148
	<i>Ewa Mączka</i>	
	Wprowadzenie.....	148
	Dostęp do terenów zieleni, sportu i rekreacji miarą jakości życia w mieście oraz szansą na zwiększenie aktywności fizycznej mieszkańców.....	149
	Jakość otwartych przestrzeni oraz infrastruktury umożliwiająca rekreację i uprawianie sportów.....	154
	Aktywizowanie mieszkańców do zdrowego stylu życia.....	158
	Podjęmowane działania i programy.....	159
	Programy aktywności sportowej i fizycznej uczniów.....	161
	Wnioski.....	163
Rozdział 8.	Porównanie miejskich systemów informacji przestrzennej Gdańska i Glasgow.....	165
	<i>Mateusz Żuk</i>	
	Wprowadzenie.....	165
	Budowa systemu informacji przestrzennej Gdańska.....	167
	Miejski geoportal.....	170
	Wnioski.....	175

Rozdział 9. Udział mieszkańców w kształtowaniu przestrzeni miast....	178
<i>Barbara Pujdak, Justyna Patyk</i>	
Wprowadzenie	178
Uwarunkowania formalne partycypacji społecznej	179
Partycypacja społeczna w harmonogramie sporządzania dokumentów planistycznych.....	181
Doświadczenia miast w partycypacji i edukacji społecznej.....	183
Wnioski.....	188
II. GDAŃSK. MIASTO WOLNOŚCI, MORZE MOŻLIWOŚCI	191
Wstęp	193
<i>Tomasz Parteka</i>	
Rozdział 10. Polityka neoliberalna w mieście i jej społeczno-przestrzenne konsekwencje.....	195
<i>Magdalena Szmytkowska</i>	
Neoliberalizm i jego oblicza.....	195
Neoliberalizm w Polsce.....	199
Miasto neoliberalne	201
Planowanie(?) rozwoju przestrzennego w mieście neoliberalnym.....	202
Miasto (neoliberalne) z ludzką twarzą?	206
Bibliografia.....	208
Rozdział 11. Fundusze UE w Gdańsku w latach 2004–2013 i ich wpływ na rozwój funkcji metropolitalnych.....	211
<i>Dorota Kamrowska-Zaluska</i>	
Wpływ funduszy europejskich na rozwój polskich miast	212
Priorytety działań współfinansowanych przez jednostki samorządu terytorialnego	213
Polityka miejska a fundusze Unii Europejskiej	214
Rozwój funkcji metropolitalnych przy wsparciu funduszy UE w Gdańsku.....	215
Wnioski.....	221
Bibliografia.....	222
Rozdział 12. Strategie planowania rozwoju handlu.....	224
<i>Sławomir Ledwoń</i>	
Wprowadzenie – kontekst rozwoju handlu w Polsce	224

Planowanie obiektów handlowych a prawo polskie.....	226
Strategie planistyczne.....	231
Wnioski.....	235
Bibliografia.....	236
III. LUDZIE TWORZĄ GLASGOW. PEOPLE MAKE GLASGOW.....	239
Glasgow – A city of continuing traditions	241
<i>Brian Evans, Stuart Tait, Kevin Kane, Julie Ramage, Gerry Grams, Ian Langlands</i>	
The tradition of metropolitan planning	242
The tradition of economic development and entrepreneurship.....	248
The tradition of cultural development & celebration.....	252
The tradition in innovation.....	267
Outcomes	273
Overall conclusion.....	275
Glasgow – miasto o ciągłości tradycji.....	277
<i>Brian Evans, Stuart Tait, Kevin Kane, Julie Ramage, Gerry Grams, Ian Langlands</i>	
Tradycja planowania miejskiego.....	278
Tradycja przedsiębiorczości i rozwoju gospodarczego	285
Tradycja rozwijania i celebrowania kultury	291
Tradycja innowacyjności	308
Rezultaty	316
Wnioski.....	319
IV. PODSUMOWANIE.....	321
Miasta civic-minded – zorientowane na mieszkańca.....	323
<i>Joanna Bach-Głowińska</i>	
Spójność systemów	325
Wspólna wizja – miasto przyjazne do życia.....	329
Współzarządzanie kapitałem: publiczne zaangażowanie w planowanie	335
Wnioski.....	342
<i>Nec temere, nec timide</i>	<i>344</i>

V. EXECUTIVE SUMMARY	347
Searching for smart solutions: Comparative study of Gdańsk and Glasgow	349
<i>Joanna Bach-Głowińska</i>	
Introduction	349
Civic-minded cities	355
Lessons learned	376
<i>Nec temere, nec timide</i>	378
Bibliografia	381

Podziękowania

Niniejsza publikacja *Poszukiwanie modelu inteligentnego miasta. Przykład Gdańska i Glasgow* nie powstałaby, gdyby nie zaangażowanie wielu osób. Dziękujemy miastu Gdańsk za ogromną pomoc w przeprowadzeniu studiów porównawczych Gdańska i Glasgow oraz finansowy udział w publikacji. Dziękujemy Prezydentowi miasta Gdańska Pawłowi Adamowiczowi i Zastępcy Prezydenta Wiesławowi Bielawskiemu nie tylko za instytucjonalne wsparcie, ale również za cenne opinie. Jesteśmy wdzięczni Politechnice Gdańskiej za jej wkład w formie rozdziałów i dodatkową pomoc finansową w opublikowaniu materiałów.

Specjalne podziękowania kierujemy do Glasgow Urban Laboratory, do Prof. Briana Evansa i Prof. Gerry'ego Gramsa za ich nieustające wsparcie w trakcie całego procesu. Jesteśmy wdzięczni za zorganizowanie oficjalnego powitania przez członkinię Zarządu Miasta Glasgow, Panią Baillie Li Cameron, serię profesjonalnych spotkań w Glasgow i możliwość zapoznania się z wystawą „Green 2014: The Environment of Legacy of the XX Commonwealth Games”. Jesteśmy wdzięczni za zaangażowanie w postaci napisanych rozdziałów. Dziękujemy także Derekowi Dunsire, Pippie Gardener, Gerry'emu Gramsowi, Cathy Johnston i Stuartowi Taitowi za zaprezentowanie nam materiałów dotyczących prowadzonej polityki, planów i strategii w Glasgow oraz Davidowi Cookowi za oprowadzenie nas po biurach WASP w Glasgow – flagowym przykładzie sukcesu rewitalizacji w Glasgow.

Autorzy sami odpowiadają za popełnione błędy.

Acknowledgements

The project *Searching for smart solutions: The case of Gdańsk and Glasgow* would never have materialized in a form of a book if it were not for the help of many people. We thank Gdańsk City for the generous support extended to the comparative study of Gdańsk and Glasgow as well as their financial backing through a publication grant. We thank Mayor Paweł Adamowicz and Deputy Mayor Wiesław Bielawski not only for the institutional support, but also for their valuable opinions. We are grateful to Gdańsk University of Technology for their input to the book in the form of chapter contributions and for additional financial support through a publication grant.

We owe special thanks to the Glasgow Urban Laboratory: to Prof. Brian Evans and Prof. Gerry Grams for their continuous help throughout the process. They have organized an official welcome by City Councillor Baillie Liz Cameron, a series of professional meetings in Glasgow and a chance to visit “Green2014: The Environmental Legacy of the XX Commonwealth Games”. We are grateful for the chapters Glasgow authors contributed to the book. We thank Derek Dunsire, Pippa Gardener, Gerry Grams, Cathy Johnston and Stuart Tait for their presentations about Glasgow’s policies, plans and strategies, David Cook for showing us the WASP galleries in Glasgow – a successful story in regeneration.

The authors alone are responsible for any errors.

Wprowadzenie.

Inteligentne miasta po polsku

*Joanna Bach-Głowińska**

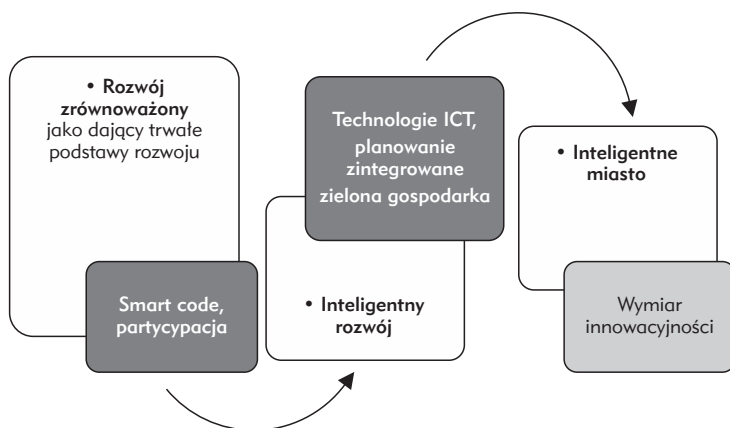
Jaki jest sens stosowania rozwiązań inteligentnego miasta w polskich warunkach? Konieczność ponoszenia wysokich nakładów finansowych, żeby wdrożyć „smart” technologie, sprawia, że samorządy nie są w stanie dorównać swoim zaawansowaniem technologicznym miastom zachodniej Europy. Ponadto implementacja dotyczy obszaru całej przestrzeni społeczno-gospodarczej, a nie samego miasta centralnego. Tymczasem w polskich warunkach można odnieść wrażenie, że podziały administracyjne nie obejmują całych przestrzeni społeczno-gospodarczych. Sprawa więc tym bardziej się komplikuje. Presja suburbanizacyjna na tereny podmiejskie przekracza podziały administracyjne, wymuszając konieczność nawiązywania współpracy międzygminnej oraz osiąganie porozumień ponad tymi podziałami.

Czy inteligentne miasto to jedynie technologia? Cóż z tego, że wielkim kosztem wdrożone zostaną nowoczesne rozwiązania techniczne w mieście, jeśli mieszkańcy nie będą mentalnie gotowi na akceptację zmian. Powszechna zgoda na przeciwdziałanie zmianom klimatycznym często kończy się w momencie, kiedy zaczyna dotyczyć codziennych przyzwyczajzeń, gdy łączy się z osobistym zaangażowaniem w taki proces. Inteligentny rozwój powinien oznaczać nie tylko akceptację wprowadzanej odgórnie technologii, ale twórcze poszukiwanie możliwości kolejnych usprawnień w funkcjonowaniu miasta – dostosowanie życia miasta do zachodzących wokół zmian – również na poziomie poszczególnych gospodarstw domowych. Czy jesteśmy na to gotowi?

Czym w ogóle jest inteligentny rozwój miasta? Czy nie jest to czasem kolejna „nowinka”, która przeminie za parę lat? Rozwój zrównoważony

* Biuro Rozwoju Gdańska
Wydział Architektury, Politechnika Gdańska
Glasgow Urban Laboratory, Glasgow School of Art

jest ostatnim pojęciem, które silnie ugruntowało swoją pozycję w Polsce – zasada zrównoważonego rozwoju została opisana w Konstytucji RP (art. 5), a jej definicja określona została w ustawie¹. Polityczne rozumienie zrównoważonego rozwoju przeszło długą drogę od 1987 roku. Początkowo słowem-kluczem była *równowaga* (Brundtland Commission 1987). Później większego znaczenia nabrała *ponadczasowość* (niem. *nachhatig* ‘trwały, długotrwałe, długofalowo’). Współczesne rozumienie zrównoważonego rozwoju jest o tyle ważne, że zasada zapewnienia ponadczasowości środowiska w mieście stanowiła punkt wyjścia dla idei inteligentnego rozwoju (ilustracja W.1). Są one kształtowane w sposób zgodny z naturalnym porządkiem rzeczy i przy zapewnieniu kompromisu między miastem, właścicielem, inwestorem i aktywistami środowiska (Porter 2002).



Źródło: Bach Głowińska 2014.

Ilustracja W.1. Diagram ewolucji pojęcia od zrównoważonego rozwoju do inteligentnego miasta

Inteligentny rozwój (Duany i Plater-Zyberk 1994) jest w pewnym sensie kontynuacją idei zrównoważonego rozwoju wzbogaconego o elementy partycypacji społecznej. Natomiast samo pojęcie inteligentnego miasta (Giffinger i in. 2007, Hollands 2008, Allwinkle i Cruickshank 2011, Komninos 2011, Nam i Pardo 2011a, Chourabi i in. 2012, Lom-

¹ Definicja w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 z późn. zm.).

bardi i in. 2012, Wolfram 2012, Papa i in. 2013) powstało po włączeniu metod zintegrowanego planowania do środowiska miejskiego. Można więc powiedzieć, że idea inteligentnego miasta jest naturalną konsekwencją dążenia do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju w środowisku miejskim. Polega na wdrożeniu działań, które wcześniej sprawdziły się w innych dziedzinach gospodarki. Inteligentne miasto ma służyć optymalizacji procesów urbanizacyjnych występujących w przestrzeni społeczno-gospodarczej miasta dla osiągnięcia ich pełnej wydajności przy jednoczesnej niskiej emisyjności CO₂ do środowiska (Bach Głowińska 2014). Sama idea, jak każdy koncept, ulega pewnej ewolucji – pewnemu złagodzeniu formy. Otwartość i dostępność mediów sprzyjają podjętej obecnie szeroko dyskusji na temat rodzaju miast, w jakich chcielibyśmy żyć. Kluczem wydaje się zrozumienie konsekwencji stosowania smart technologii w kształtowaniu miasta oraz wagi i znaczenia oddziaływania tych technologii na społeczność. Wydaje się jednak, że za najważniejsze zostały uznane na razie względy polityczne, prywatności i bezpieczeństwa oraz kwestia zapewnienia rozwiązania w zakresie nierównego dostępu obywateli do informacji – przedstawiane jako przeciwdziałanie wykluczeniom społecznym.

Strategiczne planowanie inteligentnego miasta jest wciąż abstrakcyjnym pojęciem i to z wielu powodów. Uczestnicy zachodzących w mieście procesów (np. mieszkańcy, władze samorządowe, organizacje pozarządowe, akademicy, prywatni deweloperzy, przedsiębiorcy) mają często sprzeczne interesy wobec tej samej przestrzeni. Strategiczne planowanie inteligentnego miasta dotyczy wysokich technologii w ekosystemach miejskich, w które inwestowany jest kapitał z pełną świadomością konsekwencji, a podejmowane działania strategiczne mają na celu osiągnięcie zamożności mieszkańców, efektywności i konkurencyjności ośrodka w jego zwielokrotnionym społeczno-gospodarczym wymiarze (Angelidou 2014). Tym samym strategiczne planowanie inteligentnego miasta odnosi się do wielu interdyscyplinarnych zagadnień. Już dzisiaj można wyodrębnić cztery główne kierunki kształtowania strategii inteligentnego miasta (Angelidou 2014):

- 1) strategię krajową *vs* lokalną,
- 2) strategię dla nowych *vs* istniejących miast,
- 3) zorientowaną na budowę twardej *vs* miękkiej infrastruktury,
- 4) ukierunkowaną na pobudzenie sektorowe *vs* lokalizacyjne gospodarki.

Wspólnym mianownikiem staje się zapewnienie mieszkańcom coraz lepszego standardu życia, zgodnego z ich oczekiwaniami. „Lepsze miejskie życie” – o to jest ten cały zgiełk, nieustająco i od zawsze... Wszyscy starają się zrozumieć, poprawiać jakość miejskiego życia i nadążyć za nim, dostosowując się do coraz nowocześniejszych technologii. Ale które z rozwiązań wybrać? Które jest odpowiednie i sprawdzi się w konkretnym mieście?

Podjęmowane są prace badawcze porównujące miasta ze sobą, następuje wymiana doświadczeń, dobrych praktyk w projektowaniu i planowaniu. Urbaniści koncentrują się w swoich analizach na uniwersalnych aspektach i działaniach wspierających lepszą jakość życia, np. na sposobach integracji systemów transportowych, dostępności i spójności systemów otwartych przestrzeni, żywotności przestrzeni publicznych, działaniach i programach promujących aktywny i zdrowy styl życia i innych.

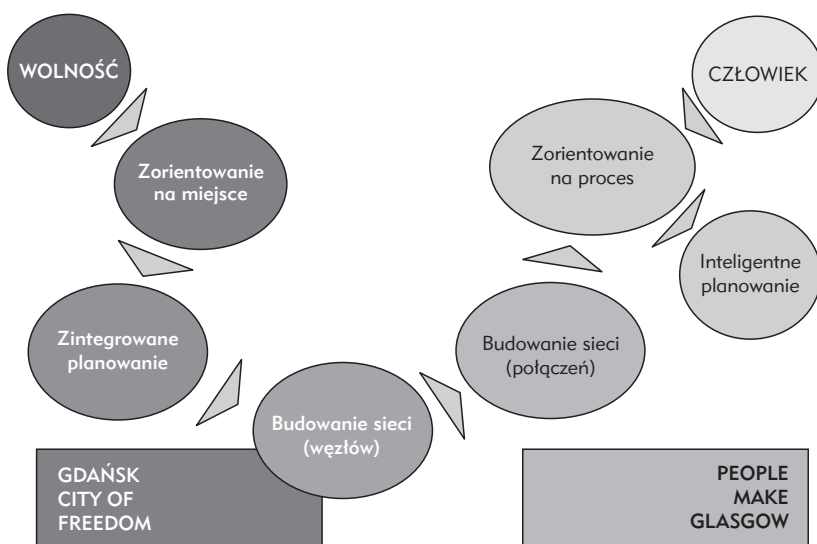
Czy nadal ważna jest różnorodność miast – a może przestała być istotna, bo i tak wszystkie miasta rozwijają się podobnie? Co sądzą na ten temat mieszkańcy – ich użytkownicy? Jak oni postrzegają miasto? Percepcja funkcjonowania miasta przez mieszkańców zawsze była priorytetem w planowaniu i kształtowaniu środowiska – jak byśmy wyrazili się – w rozwoju zrównoważonym. Obecnie jednak bardziej na czasie wydaje się sformułowanie o pierwszoplanowej roli poprawiania i usprawniania jakości miejskiego życia... W 2012 w badaniu Perception Survey, które objęło zasięgiem 79 europejskich miast, starano się dowiedzieć, jak mieszkańcy oceniają funkcjonowanie swojego miasta (*Urban audit 2014*). Ranking stał się cennym źródłem wiedzy na temat tego, jak Europejczycy postrzegają wady i zalety miejskiego życia. Interesujące, że wszyscy respondenci czuli się bezpieczniej w swoim sąsiedztwie niż w samym mieście. Potwierdziło to tezę, że lokalnie kształtowane środowisko sąsiedzkie przyczynia się do osiągnięcia lepszego samopoczucia. Z jednej strony może to oznaczać, że można poprawić wskaźniki jakości życia, jeśli zrozumie się wagę kształtowania środowiska odpowiednio dla wspierania aktywności fizycznej i zdrowia (Barton i in. 2010). Z drugiej, może wskazywać, że mocniej utożsamiamy się z przestrzenią osiedlową, gdyż w każdym europejskim mieście przestrzenie publiczne ogólnomiejskie stają się coraz bardziej do siebie podobne.

Idea inteligentnego miasta ma na celu optymalizację procesów urbanizacyjnych dla ich lepszej wydajności i niższej emisyjności przy użyciu coraz lepszych i nowocześniejszych technologii w środowisku miejskim. W efekcie osiągnięte mają być podobne rezultaty w każdym z miast. Czy więc warto nadążać za wszelką cenę za smart technologią? Czy

może lepiej robić to – nie pośpiesznie, lecz rozważnie – wprowadzając zmiany w polskich miastach?

Badania porównawcze zostały podjęte w styczniu 2014 r. w Gdańsku. Analizy zostały zorientowane szczególnie na poznanie, zrozumienie i ocenę zagadnień związanych z zagospodarowaniem przestrzennym i myśleniem strategicznym w Glasgow oraz ich rolę w transformacji do niskoemisyjnej gospodarki. Przeprowadzone badania miały na celu analizę społeczno-gospodarczego środowiska w zaawansowanej gospodarce Glasgow, poznanie sposobów na jego równoważenie oraz znalezienie (o ile warto) podobnych możliwości rozwoju w przestrzeni społeczno-gospodarczej Gdańska.

Czy wybrane miasta, Gdańsk i Glasgow, rozwijają się podobnie? Podstawowe różnice, które zostały wskazane, wynikają z przyjętego kierunku zmian w polityce kształtowania przestrzeni w Gdańsku i Glasgow (ilustracja W.2).



Źródło: opracowanie własne/JBG.

Ilustracja W.2. Ujęcie modelowe ewolucji priorytetów w polityce kształtowania przestrzeni

W przypadku Gdańska główny problem w planowaniu mógłby zostać wyrażony przez dobrze znane gdańszczanom hasło promocyjne miasta: „Miasto wolności i morze możliwości”. Polityka miejska jest

zdominowana przez liberalne podejście, dążenie mieszkańców do poczucia swobody, nieskrępowania w działaniach, wolności, i skoncentrowana na zapewnieniu mieszkańcom możliwości dokonywania wyborów spośród różnorodnej oferty miejsc zamieszkiwania. Opiera się na zaangażowanym zrozumieniu sensu słowa „wolność” (dowolność, różnorodność wyborów). Jest postrzegana jako jeden z głównych czynników atrakcyjności skłaniających do mieszkania w Gdańsku. Hasło promocyjne Glasgow „Ludzie tworzą miasto” („People make Glasgow”) wyraża odmienny sposób postrzegania polityki miasta przez pryzmat aktywności mieszkańców, ich przywilejów i zwyczajów. Kształtowanie polityki odbywa się przez planowanie działań i aktywności i polega na usprawnianiu i poprawianiu jakości życia miejskiego.

Planowanie jest podporządkowane więc dwóm różnym zasadom: w przypadku Gdańska – zapewnieniu dowolności wyborów (miejsca), a Glasgow – budowaniu połączeń dla mieszkańców (*connectivity*), dzięki planowaniu działań i aktywności. Która z tych dróg jest lepsza w dążeniu do osiągnięcia niskoemisyjnej gospodarki? Czy warto zmieniać prowadzoną politykę kształtowania przestrzeni miejskiej w Gdańsku?

Wstęp.

Dlaczego Glasgow? Dlaczego Gdańsk?

Joanna Bach-Głowińska

Odpowiedzią na tytułowe pytanie jest nie tylko nadmorskie położenie dwóch miast. W zasadzie pytanie powinno brzmieć inaczej: W jaki sposób Glasgow i Gdańsk osiągnęły społeczno-gospodarczą równowagę po raptownym załamaniu przemysłu na początku lat dziewięćdziesiątych? Terapia szokowa, która stała się udziałem mieszkańców, miała różną genezę, ale nowa epoka w historii tych miast rozpoczęła się w podobnym momencie. Współczesna sytuacja gospodarcza Gdańska i Glasgow jest różna (porównanie kilku wybranych wskaźników postindustrialnej rzeczywistości zostało przedstawione w tabeli W.1).

Ze względu na występujące różnice w gospodarkach Gdańska i Glasgow podjęte badania mają charakter przyczynku do porównań zrównoważonych środowisk społeczno-gospodarczych wschodzącej (Gdańsk) i zaawansowanej (Glasgow) gospodarki. Pracownicy samorządowi z Gdańska analizowali strategiczne i planistyczne dokumenty, które wspierają prowadzoną w Glasgow politykę miejską w ostatnich latach, oraz programy i działania wspierające poprawę jakości życia. Zainteresowani byli projektem *Future Glasgow*, który uzyskał znaczące dofinansowanie w 2011 r., oraz działaniami wprowadzającymi smart technologie do życia miejskiego Glasgow.

Miasto Gdańsk jest bardzo otwarte na nowe idee, o ile okazują się one możliwe do zastosowania w polskich warunkach i mogą znacznie przyczynić się do lepszego postrzegania jakości życia w mieście. Gdańsk jest liderem we wprowadzaniu przewodników wspomagających planowanie przestrzenne, takich jak Studium Lokalizacji Obiektów Wysokościowych SLOW, Studium Tras Rowerowych STeR, Koncepcja Regulacji Estetyki Miasta KREM (Damszel-Turek i in. 2014), Studium Ogólnomiejskich Przestrzeni Publicznych SOPPa (Romasiuk i in. 2014) i przewodnik partycypacji społecznej (Jaskulska i in. 2011). Wcześniej wy-

konane badania porównawcze między Gdańskiem i Dublinem były poświęcone metodom kontrolowania procesów suburbanizacji (Bach Głowińska i in. 2010). Ich rezultatem była między innymi konkluzja, że inteligentny rozwój i zintegrowane planowanie są odpowiednie do kontrolowania procesów suburbanizacji.

Tabela W.1. Wybrane wskaźniki opisujące postindustrialną rzeczywistość Gdańska i Glasgow

	Gdańsk i region Pomorskie	Glasgow i South Western Scotland
Liczba mieszkańców	461 000	593 000
Liczba mieszkańców obszaru metropolitalnego	1,2 mln	2,1 mln
Obszar	262 km ²	175,5 km ²
<i>Regional gross domestic product</i> (PPS na mieszkańca)	62,2% (2011)	88,9% (2011)
Regionalna wydajność w przemyśle i usługach	72,8% (2010)	95,6% (2010)
Regionalne zatrudnienie w przemyśle wysokich technologii	34,2% (2012)	45,6% (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie regionalnych wskaźników Eurostat, 2014.

2012 Perception Survey

Rezultaty ankiety 2012 *Perception Survey*¹ (*Urban audit* 2014) posłużyły jako kontekst przeprowadzenia badań porównawczych Gdańska i Glasgow. W tabeli W.2 zostały przedstawione wybrane zagadnienia poruszane w kwestionariuszu. Procentowy udział respondentów, którzy pozytywnie ustosunkowali się do poszczególnych kwestii, został uporządkowany w kolejności zagadnień od największych różnic między miastami. Jako pierwsze w tabeli znajdują się odpowiedzi na pytania, w których wskazywane poziomy zadowolenia były dużo wyższe w Glasgow. Odpowiednio rezultaty zamieszczone w ostatnich wierszach tabeli są korzystniejsze dla miasta Gdańska.

¹ W trakcie badań zostały przeprowadzone wywiady z 41 tys. mieszkańców 79 miast w całej Europie.

Tabela W.2. Poziom zadowolenia w analizowanych miastach w wybranych aspektach

Procent respondentów	Poziom zadowolenia		Średnia UE	Różnica
	Gdańsk	Glasgow		
Którzy zgodzili się z następującym twierdzeniem: Służby miejskie wydajnie pomagają mieszkańcom	41	64	56	-23
Którzy zgodzili się z następującym twierdzeniem: Moje miasto jest zobowiązane do przeciwdziałania zmianom klimatycznym (np. w zakresie poprawy wydajności energetycznej, zielonego transportu)	43	61	55	-18
Którzy zgodzili się z następującym twierdzeniem: Uogólniając, można ufać publicznej administracji w moim mieście	52	67	62	-15
Którzy zgodzili się z następującym twierdzeniem: Łatwo znaleźć dobre miejsce do zamieszkania w sensownej cenie w moim mieście	37	48	32	-11
Którzy wyrazili zadowolenie z terenów zielonych w swoim mieście, takich jak parki i ogrody	77	86	81	-9
Którzy wyrazili zadowolenie ze stanu ulic i budynków w swoim mieście oraz stanu ich czystości	61	64	66	-3
Którzy wyrazili zadowolenie z miejskich obiektów kultury, takich jak hale koncertowe, teatry, muzea i biblioteki	85	88	82	-3
Którzy wyrazili zadowolenie z miejsca, w którym żyją	92	92	92	0
Którzy wyrazili zadowolenie z przestrzeni publicznych w swoim mieście, takich jak rynki, skwery czy inne tereny urządzone przeznaczone dla pieszych	77	76	79	1
Którzy wyrazili zadowolenie z dostępności urządzeń sportowych, takich jak boiska i hale sportowe	72	71	66	1

Tabela W.2. cd.

Procent respondentów	Poziom zadowolenia		Średnia UE	Różnica
	Gdańsk	Glasgow		
Którzy wyrazili zadowolenie z dostępności placówek handlowych	91	90	85	1
Którzy wyrazili zadowolenie z publicznego transportu w swoim mieście	76	74	70	2
Którzy zgodzili się z następującym twierdzeniem: Czuję się bezpiecznie w moim sąsiedztwie	87	83	82	4
Którzy zgodzili się z następującym twierdzeniem: Czuję się bezpiecznie w moim mieście	83	78	74	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: 2012 Perception Survey (Urban audit 2014).

Okazało się, że mieszkańcy Glasgow byli w mniejszym stopniu zadowoleni z wyglądu ulic i budynków oraz stanu ich czystości niż przeciętny Europejczyk. Wykazali poziom zadowolenia z dostępności handlu i usług powyżej średniej europejskiej. Wysoko w porównaniu z innymi odnieśli się do publicznych przestrzeni, takich jak rynki, skwery i tereny przeznaczone dla pieszych. Najwyżej ocenili tereny zielone, takie jak parki i ogrody. Byli też bardziej niż inni zadowoleni z oferty kulturalnej i sportowej dostępnej w swoim mieście. Zaufanie do służb administracji lokalnej (efektywność działania i wypełnianie zobowiązania przeciwdziałania zmianom klimatycznym i zielonego transportu) było dużo powyżej średniej w całej Wielkiej Brytanii. Gdańscy respondenci okazali się mniej zadowoleni z wyglądu ulic i budynków oraz stanu ich czystości niż średnia w pozostałych miastach europejskich. Wysoko powyżej średniego poziomu europejskiego oceniali dostępność handlu i transportu. Byli średnio zadowoleni z jakości przestrzeni publicznych i terenów przeznaczonych dla pieszych. Poniżej średniej ocenione zostały parki i ogrody oraz inne tereny zielone. Podobnie jak mieszkańcy Glasgow, wysoko ocenili ofertę kulturalną i sportową w mieście. Niestety, poziom zaufania do administracji publicznej, podobnie jak w innych polskich miastach, w Gdańsku został oceniony dużo poniżej poziomu innych europejskich ośrodków.

Główne różnice między miastami koncentrują się na zagadnieniach związanych z zaufaniem do działań administracji lokalnej w prowadzo-

nej polityce kształtowania przestrzeni miejskiej. Respondenci z polskich miast nie czują zadowolenia z efektywności pracy samorządu – Gdańsk nie jest pod tym względem wyjątkiem¹. Tak jak polskie wyniki odbiegają na niekorzyść od średniej europejskiej, tak Wielka Brytania jest w tej kategorii liderem. Aktywność miasta w zakresie wypełniania zobowiązania odnośnie do przeciwdziałania zmianom klimatycznym, zapewnienia lepszej wydajności energetycznej czy zielonego transportu nie jest powszechnie znana respondentom z Gdańska. Pojawiają się więc dwa kluczowe pytania: Czy miasto Gdańsk rzeczywiście nie podejmuje działań w podobnym stopniu co Glasgow? Jakie są różnice w sposobach angażowania mieszkańców w prowadzoną politykę przestrzenną w analizowanych miastach?

Biorąc pod uwagę pozostałe wyniki Gdańska, sytuujące poziom zadowolenia mieszkańców poniżej średniej europejskiej, należałoby porównać prowadzone działania zmierzające do poprawy jakości życia mieszkańców. Wskazane jest, żeby ocenić i wyciągnąć wnioski z dostępności, jakości i spójności systemów otwartych przestrzeni ze szczególnym uwzględnieniem terenów zielonych, działań i programów zapewniających żywotność w przestrzeniach publicznych oraz działań i programów promujących aktywny i zdrowy styl życia.

Przedmiot

Badania porównawcze Gdańska i Glasgow były zorientowane na analizę zagadnień, które zostały przedstawione w formie strategicznych i planistycznych dokumentów kształtujących obecną politykę przestrzenną miast. Celem prowadzonych polityk miejskich Gdańska i Glasgow jest poprawa postrzegania jakości życia miejskiego przez mieszkańców.

Przedmiotem badań było zrozumienie różnic w analizowanych środowiskach miejskich, porównanie sposobów planowania w Gdańsku i Glasgow na podstawie dokumentów i – o ile okaże się to celowe – opracowanie wniosków podsumowujących: wskazujących lepsze sposoby działania i/lub potrzebę opracowania brakujących programów, strategii itd.

¹ Wyniki innych badanych polskich miast kształtują się następująco: Białystok 48%, Kraków i Warszawa 38%. Dla porównania analizowane miasta UK: 63%, 64%, 65%, 68%, 69%, 70%. Najwyższy rezultat osiągnął Luksemburg: 77%.

Cel

Celem „Poszukiwań modelu inteligentnego miasta w Gdańsku i Glasgow” było zidentyfikowanie i usprawnienie działań, które mogą lepiej funkcjonować w Gdańsku z uwzględnieniem doświadczeń analizowanych miast.

Przypadek Glasgow jest wyjątkowy w tym znaczeniu, że utworzona otwarta platforma projektu Future Glasgow wykorzystuje dostępną smart technologię do usprawnienia m.in. procesów planowania i kształtowania polityki miejskiej, opracowywania nowych działań i programów przy współudziale mieszkańców. Celem jest wprowadzenie, w miarę możliwości, mechanizmów stosowanych w Glasgow, jeśli przyjęte rozwiązania można dostosować do polskich warunków, a w efekcie mogą one polepszyć postrzeganie jakości życia przez mieszkańców.

Pytania badawcze

Które podejście planistyczne jest właściwsze do stosowania w Gdańsku? Planowanie w Gdańsku i Glasgow jest tak różne nie tylko dlatego, że kultura prawna i regulacje na szczeblu krajowym są inne. Przede wszystkim różnica widoczna jest w podejściu: w Gdańsku dominuje liberalne podejście zakładające dowolność i różnorodność wyborów, w Glasgow natomiast polityka przedstawiana jest przez pryzmat aktywności przyzwyczajęń i zachowań człowieka w mieście. Dokumenty planistyczne i strategie ukierunkowane są na budowanie miejsc (w postaci węzłów – Gdańsk) albo dążą do wykreowania nowych procesów (Glasgow – np. otwarta platforma).

Metoda

Podstawowym założeniem było spojrzenie na dokumenty planistyczne analizowanych miast przez pryzmat podobnych doświadczeń, uwzględnienie różnych punktów widzenia na poruszane zagadnienia (samorządowców i akademików z Gdańska, ekspertów z Glasgow i tamtejszych akademików). Celem takiej konstrukcji opracowania stało się przedstawienie problematyki porównywanych miast w zestawieniu porównaw-

czym opracowanym przez samorządowców oraz, jeśli uznane to zostało za zasadne, również w ujęciu modelowym lub przekrojowym danego zagadnienia. Przyjęta metoda badawcza obejmowała następujące etapy opracowania:

- 1) podstawowy wybór zagadnień, który został dokonany samodzielnie przez samorządowców,
- 2) zestawienie wybranych zagadnień w prowadzonej polityce Gdańska i Glasgow w oparciu o sporządzone dokumenty planistyczne i strategie miast, wizję lokalną i spotkania,
- 3) ujęcie modelowe i przekrojowe wybranych zagadnień istotnych dla inteligentnego miasta w opracowaniu akademików z Gdańska,
- 4) opis doświadczeń praktyków i akademików z Glasgow.

Urbaniści z Biura Rozwoju Gdańska zostali poproszeni o wybór tematów zgodnie z osobistymi zainteresowaniami zawodowymi, w odpowiedniej dla siebie dziedzinie planowania. Pierwszy wybór, którego dokonali, był później doprecyzowany po studyjnym pobycie w Glasgow, odbyciu serii spotkań z ekspertami Miasta Glasgow oraz po analizie wybranych przez siebie dokumentów, strategii i ocenie ich wpływu na środowisko miejskie Glasgow. Samorządowcy próbowali poznać i wyciągnąć wnioski ze strategii oraz innych planistycznych dokumentów, których celem jest zapewnienie zrównoważenia środowiska w społeczno-ekonomicznej przestrzeni Glasgow, analizując wybrane dokumenty w kontekście zaawansowanej zachodnioeuropejskiej gospodarki. W swoich porównaniach skupili się początkowo na uniwersalnych zagadnieniach związanych z inteligentnym miastem (www.smartcity.eu), wybierając wstępnie następujące tematy:

1. W inteligentnej społeczności (aktywności pobudzające publiczne zaangażowanie, miękkie działania, programy edukacyjne, np. przewodniki w planowaniu).
2. W inteligentnym środowisku (zielone planowanie, wrażliwe na wodę planowanie (WSUD 2013), budowanie spójności systemu przestrzeni otwartych, dostępność zielonych terenów, priorytety w wyznaczaniu nowych parków).
3. W inteligentnej mobilności (działania miękkie).
4. W inteligentnym zarządzaniu (otwarty dostęp do danych, zarządzanie zasobami danych).

5. W inteligentnym zamieszkiwaniu (prozdrowotne polityki miejskie, inicjatywy przeciwdziałające wykluczeniu społecznemu i włączające całe społeczności, programy aktywizujące w otwartych przestrzeniach).

Do projektu zostali następnie włączeni zaproszeni akademicy z Politechniki Gdańskiej i Uniwersytetu Gdańskiego, których poproszono o opracowanie zagadnień związanych z modelowym ujęciem strategii handlu i usług w mieście, społeczno-przestrzennymi konsekwencjami prowadzenia liberalnej polityki w mieście oraz wpływem funduszy UE na rozwój funkcji metropolitalnych w Gdańsku w ostatnich latach.

Eksperti z Glasgow City oraz akademicy z Glasgow aktywnie uczestniczyli w całym projekcie. Niniejsze opracowanie zawiera rozdział opisujący doświadczenia Glasgow oraz wybrane zagadnienia w ujęciu modelowym. Tematy obejmują: planowanie metropolitalne, zagadnienia związane z wykorzystaniem sektora usług kreatywnych do rewitalizacji terenów postoczniovych, otwartą platformą Future Glasgow oraz sposób, w jaki Glasgow jest postrzegane przez samych mieszkańców.

Zakres i struktura

Całość opracowania składa się z pięciu części.

Pierwsza część, *Przyczynek do porównań*, opisuje pragmatyczne podejście do wybranych zagadnień w Glasgow opracowane przez gdańskich samorządowców. Struktura rozdziałów w pierwszej części została przygotowana w podobny sposób. Każdy rozdział rozpoczyna się wprowadzeniem w analizowane zagadnienie, następnie omówione są występujące różnice i podobieństwa w polityce przestrzennej dwóch miast. Rozdział zamykają wnioski podsumowujące, poprzedzone zestawieniem elementów rozpatrywanych w danej analizie porównawczej. Tematyka rozdziałów w tej części jest szeroka i obejmuje: analizy studium Gdańska i Local Development Plan Glasgow; porównanie dokumentów strategicznych w regionie; omówienie wybranych inwestycji jako katalizatorów przemian, aspekty związane z mobilnością. Poruszane są zagadnienia związane z przestrzeniami publicznymi, zielenią, promowaniem aktywności i zdrowego stylu życia, publicznego zaangażowania w planowanie przestrzenne, w tym porównanie miejskich systemów informacji przestrzennej.

Drugą część, *Miasto wolności, morze możliwości*, stanowią rozdziały napisane przez naukowców. Ich tematyka została określona po sporządze-

niu przyczynku do porównań. Zaproszeni naukowcy z Politechniki Gdańskiej i Uniwersytetu Gdańskiego opisują w swoich rozdziałach wykorzystanie środków unijnych do budowania tożsamości Gdańska; omawiają także konsekwencje liberalnego podejścia w kształtowaniu przestrzeni miasta oraz modelowe ujęcie wprowadzenia strategii handlu i usług.

Trzecia część, *Ludzie tworzą Glasgow. People Make Glasgow*, została opracowana przez autorów związanych z Glasgow w celu przedstawienia punktu widzenia osób zaangażowanych w tworzenie dokumentów planistycznych i strategicznych miasta lub zajmujących się daną tematyką w Glasgow. Sama problematyka rozdziałów tej części została określona po sporządzeniu przyczynku do porównań i obejmuje zagadnienia związane z tworzeniem metropolii, projekty rewitalizacyjne w kontekście ekonomicznym, otwartą platformę Future City oraz kwestię otwartego modelu planowania.

Czwarta część, *Podsumowanie. Miasta civic-minded – zorientowane na mieszkańca*, jest podsumowaniem całego projektu. Opisano w niej rozwiązania, które w przeprowadzonych analizach lepiej sprawdzają się w warunkach polskich. Jednym z celów opracowania jest wskazanie dziedzin, w których warto byłoby nawiązać aktywną współpracę z Glasgow. W przypadku lepszych rezultatów osiąganym w Glasgow rozpatrywane są możliwości wdrożenia podobnych rozwiązań w Polsce.

Podstawowym językiem opracowania jest język polski. Jednak ze względu na udział w projekcie autorów anglojęzycznych każdy z rozdziałów w języku polskim poprzedzony został streszczeniem w języku angielskim, a rozdziały napisane oryginalnie w języku angielskim są dodatkowo tłumaczone na język polski.

Część piątą opracowania, *Executive Summary*, stanowi streszczenie całości w języku angielskim.

Przyczynek do porównań

Przyczynek do porównań składa się z dziewięciu rozdziałów opisujących zagadnienia z różnych dziedzin planowania, które wydały się interesujące dla zaangażowanych ekspertów i zostały przez nich przygotowane w zestawieniu porównawczym.

W rozdziale opracowanym przez Jarosława Wincka „*Local Development Plan* i Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego – porównanie procesów sporządzania na przykładzie Glasgow i Gdańsk” porównane zostały procesy sporządzania dokumen-

tów kształtujących lokalną politykę przestrzenną Glasgow (*Local Development Plan*) i Gdańska (Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego). Przedstawione zostały uwarunkowania formalne procesów sporządzania tych dokumentów – wynikające z prawodawstwa szkockiego i polskiego – oraz etapy sporządzania, kontekst planistyczny dla obowiązujących dokumentów, w szczególności obejmujący obowiązujące plany i strategie wyższego rzędu. Najwięcej miejsca poświęcono szczegółowemu opisowi procesów sporządzania *City Plan 3* – nowego *Local Development Plan* (LDP) dla Glasgow oraz obowiązującego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Gdańska z 2007 r. Zwrócono uwagę na te elementy procesu realizowanego w Glasgow, których implementacja do polskiej (gdańskiej) praktyki planowania przestrzennego mogłaby poprawić jakość debaty publicznej na temat zagospodarowania przestrzennego i wynikających z niej ustaleń dokumentów planistycznych oraz wzmocnić identyfikację mieszkańców z polityką przestrzenną gminy.

Rozdział autorstwa Justyny Przeworskiej „Strategiczny plan rozwoju, czyli narzędzie planowania przestrzennego służące do rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów metropolitalnych” zawiera omówienie dokumentu Strategicznego Planu Rozwoju obszaru Glasgow i Clyde Valley, który jest, zgodnie ze szkockim prawem, obowiązkowym dokumentem wskazującym kierunki rozwoju przestrzennego na obszarze metropolitalnym. Przedstawiony został proces tworzenia dokumentu, jego struktura, główne wytyczne oraz narzędzia realizacji. Dużo miejsca poświęcono sposobowi partycypacji i konsultacji społecznych. Wszystko to próbowano porównać z polskim systemem planowania i dokumentem Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa, który wprawdzie odnosi się do szerszego zakresu przestrzennego, ale zawiera pewne porównywalne elementy.

W rozdziale Marii Magdaleny Koprowskiej „Inwestycje związane z międzynarodowymi wydarzeniami sportowymi jako katalizatory przemian przestrzeni miejskiej” przedstawiona została analiza wpływu na przestrzeń miejską dwóch ważnych wydarzeń sportowych, które zagościły w Gdańsku i Glasgow w ostatnim czasie: EURO 2012 i 2014 Commonwealth Games. Zainwestowane środki finansowe (mimo różnic w skali i rodzaju zmagani sportowych) prowadziły do skokowych i czasem nawet spektakularnych zmian w przestrzeni, pozwalających na przekraczanie pewnych progów rozwojowych. Porównane zostały zakresy podejmowanych działań inwestycyjnych zarówno pod kątem lokalizacji, jak i potencjalnego wpływu inwestycji na sąsiedztwo oraz powiązanie

ich z tkanką miejską. Opisane zostały działania społeczne prowadzone w ramach przygotowywania wydarzeń sportowych oraz kontekst rewitalizacji i sanacji przestrzeni zdegradowanych.

Krzysztof Maciasz w rozdziale „Na drodze do inteligentnej mobilności – kierunki zmian systemów transportowych na przykładzie Glasgow i Gdańska” przedstawił wybrane elementy przekształceń funkcjonowania transportu na terenie obu miast. Zaprezentował krótki opis każdego z miast, a także podstawowe charakterystyki odnoszące się do sposobu funkcjonowania ich systemów transportowych. Szczególny nacisk położył na rolę transportu zbiorowego (omówił system biletowy oraz system sterowania ruchem) oraz wyznaczenie atrakcyjnych rozwiązań ułatwiających pasażerom proces przemieszczania się. Należy zauważyć, że przyjęte rozwiązania wpisują się w formę przekształceń zgodną z ideą inteligentnego miasta. Analizowane miasta kreują podobną politykę, w której dużą część działań obejmują inwestycje polepszające dostęp do informacji, unifikujące istniejące kanały dostępu do informacji oraz bazujące na szeregu działań „miękkich” mających za zadanie wzrost efektywności i funkcjonalności istniejących systemów.

Tematem rozdziału Moniki Rościszewskiej i Ireny Romasiuk „Problematyka przestrzeni publicznych w dokumentach strategicznych Gdańska i Glasgow” było porównanie podejścia do problematyki przestrzeni publicznych w dokumentach strategicznych obu miast oraz działań mających na celu stworzenie tętniącego życiem centrum. W inteligentnych miastach podejmowane są wysiłki związane z transformacją przestrzeni tranzytowej centrum w „salony miasta” – bezpieczne, wolne od zanieczyszczeń, atrakcyjne przestrzenie sprzyjające nawiązywaniu kontaktów społecznych oraz wymianie myśli, idei, wzorców zachowań. Kształtowanie przestrzeni publicznych odbywa się poprzez modernizację istniejącej tkanki miejskiej lub tworzenie nowych, powiązanych z centrum, przestrzeni na terenach postoczniovych, jak w przypadku analizowanych miast.

W rozdziale Bogusława Grechuty „Zielona infrastruktura miejska jako element inteligentnego rozwoju miasta” wstępnie porównano podejście do tworzenia, użytkowania oraz zarządzania terenami zieleni w obu miastach, rozróżniając typy zieleni stosowane w Gdańsku i Glasgow. Dokonano porównania zasad tworzenia systemów przyrodniczych obu miast pod kątem zachowania jego jakości, ciągłości i dostępności. Zostały porównane także wybrane sposoby rozwiązań na terenach o zdiagnozowanej słabszej dostępności pieszej mieszkańców do struktur zielonych.

W rozdziale Ewy Mączki „Strategia pobudzania prozdrowotnych aktywności” przeanalizowane zostały dostępności do terenów sportu

i rekreacji w miastach. Sprawdzono działania zmierzające do poprawy jakości tych terenów oraz porównano dostępności infrastruktury umożliwiającej rekreację i uprawianie sportów. Głównym przedmiotem analiz były programy i działania aktywizujące mieszkańców do zdrowego życia, w tym edukacyjne dotyczące aktywności sportowej i fizycznej uczniów.

Celem rozdziału Mateusza Żuka „Porównanie miejskich systemów informacji przestrzennej Gdańska i Glasgow” było przedstawienie zagadnień związanych z prowadzeniem, gromadzeniem i udostępnianiem danych przestrzennych w Glasgow, ze szczególnym naciskiem na skonfrontowanie narzędzi służących do ich pozyskiwania i udostępniania. Porównane zostały sposoby opracowania analiz przestrzennych wykorzystywane w obu miastach, które mają na celu usprawnienie i wizualizację prac planistycznych. Efektem tych analiz było wskazanie propozycji nowych oraz możliwości wykorzystania dostępnych danych przestrzennych w kreowaniu polityki miejskiej w zakresie dostępności danych przestrzennych miasta.

W ostatnim rozdziale tej części, autorstwa Barbary Pujdak i Justyny Patyk, „Udział mieszkańców w kształtowaniu przestrzeni miast”, przedstawione zostały podstawy publicznego zaangażowania w planowanie obowiązujące w Glasgow i Szkocji z odniesieniem do sytuacji w Gdańsku, i szerzej – w Polsce.

Kolejne dwie części opracowania dotyczące Gdańska: *Miasto wolności, morze możliwości* i Glasgow: *Ludzie tworzą Glasgow. People Make Glasgow* mają charakter bardziej naukowy, a wybrane zagadnienia zostały przedstawione:

- 1) w ujęciu modelowym (Gdańsk: strategia handlu i usług; Glasgow: ekonomia oparta na rewitalizacji, *Future City*, otwarty model planowania), lub
- 2) przekrojowym (wykorzystanie funduszy unijnych w latach 2004–2013 do wzmocnienia znaczenia metropolii oraz Glasgow: ciągłość metropolitalnego planowania od 1946), lub
- 3) diagnozy uwarunkowań (polskich miast w kontekście polityki neoliberalnej oraz sposobu postrzegania Glasgow przez mieszkańców).

Miasto wolności, morze możliwości

Magdalena Szymtkowska w rozdziale „Polityka neoliberalna w mieście i jej społeczno-przestrzenne konsekwencje” przedstawiła sytuację pol-

skich miast, wpływ neoliberalizmu na rozwój przestrzenny polskich miast i ich planowanie w latach transformacji. Opisała przemiany, jakie zaszły w prowadzonej polityce neoliberalnej tych miast.

W rozdziale Doroty Kamrowskiej-Załuskiej „Fundusze UE w Gdańsku w latach 2004–2013 i ich wpływ na rozwój funkcji metropolitalnych” opisany został wpływ funduszy europejskich na rozwój polskich miast i priorytety w wyborze działań współfinansowanych przez jednostki samorządu terytorialnego. Zaprezentowane zostały: polityka Gdańska w kontekście możliwości pozyskania funduszy Unii Europejskiej na rozwój funkcji metropolitalnych oraz przykładowe inwestycje strategiczne, takie jak: Gdańskie Centrum Muzyczno-Kongresowe, Europejskie Centrum Solidarności oraz Ergo Arena.

Sławomir Ledwoń w rozdziale „Strategie planowania rozwoju handlu” opisał uwarunkowania polskich miast w tworzeniu strategii handlowych oraz przykłady wdrażania złożonych koncepcji rozwoju handlu w Dublinie, Berlinie i Wrocławiu.

Ludzie tworzą Glasgow. People Make Glasgow

Materiały do tego rozdziału zostały zebrane i opracowane przez Prof. Briana Evansa. W części „Metropolitan Planning in Glasgow” Stuart Tait opisał strategiczne planowanie regionalne. Plan sporządzony w 1946 r. nadal zachowuje swoją aktualność co do podstawowych założeń. Autor przedstawił inne dokumenty planistyczne wspomagające plan regionalny w kontekście uwarunkowań prawnych Szkocji. Akademyki Julie Ramage, Kevin Kane przedstawili działania w polityce miejskiej Glasgow mające na celu wsparcie implementacji projektów rewitalizacyjnych, aby stały się one również sukcesem ekonomicznym. Profesor Gerry Grams opisał, w jaki sposób miasto jest postrzegane przez mieszkańców, zaprezentował też dwa wybrane przedsięwzięcia miejskie: Athletes’ Village i Velocity. Część „Glasgow’s Future City”, przygotowana przez Iana Langlandsa, opisuje różne projekty związane z budową inteligentnego miasta w Glasgow. Są to projekty demonstracyjne (w czterech głównych kategoriach: podróże, energia, zdrowie i bezpieczeństwo), testowane w Glasgow w postaci odpowiednich platform (operacyjnej, technologicznej, zarządzająco-rozdzielczej, portal danych, portal mapowy) i różnych aplikacji na smartfony.

Podsumowanie

Rezultatem badań porównawczych są wstępne propozycje wdrożeń konkretnych rozwiązań planistycznych (w postaci sugerowanych do podjęcia dokumentów, strategii kształtujących politykę miejską w zakresie przestrzeni). Można przyjąć, że niektóre z nich mogłyby być wdrożone najpierw w Gdańsku, pierwszym polskim mieście, a dopiero kiedy sprawdzilyby się w polskich warunkach, można byłoby propagować dane rozwiązanie jako korzystne dla innych miast.

W takiej sytuacji Gdańsk byłby swoistym laboratorium do testowania modelowych rozwiązań inteligentnego miasta, które zostałyby wcześniej zidentyfikowane jako korzystne rozwiązania z punktu widzenia prowadzonych badań. Pozytywne rezultaty wyniknąć mogą z podwójnego sprawdzenia stosowanych rozwiązań modelowego inteligentnego miasta najpierw w Glasgow, potem w Gdańsku.

Wydaje się to wielką szansą dla polskich miast, o ile wcześniejsze wdrożenie w Gdańsku pozwoli na właściwą ocenę i zapewni korzyści z dostosowania modelu inteligentnego miasta do polskich warunków. Hipotetycznie możliwa byłaby w Polsce zmiana podejścia w planowaniu, nawet w ramach istniejących przepisów (nie byłoby konieczności wprowadzania zmian ustawowych).

Czy lepiej planować działania, czy miejsca w polskim mieście?

I _____

Przyczynek do porównań

Wstęp

Joanna Bach-Głowińska

Właściwe zrozumienie przemian dokonujących się w ostatnich latach musi poprzedzać refleksja nad doświadczeniami, które stały się udziałem Gdańska w zeszłym wieku. Gdańsk budował pozycję największego portu morskiego na południowym Bałtyku przez ponad tysiąc lat. W 1918 r. na mocy traktatu wersalskiego utworzone zostało Wolne Miasto Gdańsk. Kompromisowe rozwiązanie Ligii Narodów było postrzegane przez stronę polską i niemiecką jako tymczasowe. Miasto tworzyła wtedy wielonarodowa społeczność, wśród której dominowali Niemcy i Polacy. We wrześniu 1939 r. niejasna sytuacja miasta stała się ogniskiem zapalnym, które doprowadziło do wybuchu II wojny światowej. W krótkim czasie Gdańsk został całkowicie zawłaszczony przez Niemców. Miejsca wypędzonych Polaków oraz mieszkańców innej niż niemiecka narodowości szybko zajmowali Niemcy. W styczniu 1945 r. żołnierze Armii Czerwonej Związku Radzieckiego zdobyli miasto, które następnie doszczętnie zniszczyli. Miejsca wypędzonych Niemców zajęli Polacy, w tym repatrianci ze Wschodu. To właśnie tej społeczności zawdzięczamy Gdańsk w obecnej postaci – to ci ludzie podnieśli miasto z ruin. Z konieczności czynili to w ustroju socjalistycznym Polski Ludowej, gdzie ani własność, ani wolność nie były respektowane. Dążenie do wolności pokazał zryw 1980 r. gdańskich stoczniovców, chociaż dopiero rok 1989 został symbolicznie przyjęty jako początek wolnej Polski, kiedy wróciły prawdziwe znaczenia pojęć „własność” i „wolność”.

Dlaczego przywołane fakty z historii najnowszej są takie ważne? Ponieważ Gdańsk kilkakrotnie został zniszczony i nieraz zdawać by się mogło, że bezpowrotnie. Po 1939 r. na zawsze zniknęła wielonarodowa społeczność tworząca Gdańsk przez ponad tysiąc lat. Po 1945 r. zgłiszcza miasta zasiedlono przypadkowymi ludźmi z różnych części Polski. Zniknęli więc nie tylko dawni gdańszczanie, tkanka urbanistyczna mia-

sta, ale nawet struktura własności, która przestała obowiązywać na prawie pół wieku. Paradoksalnie – i jakby na przekór wszystkiemu – w tym właśnie Gdańsku, tak bardzo ciężko doświadczanym przez historię, zawsze odradzał się w jego mieszkańcach duch wolności i otwartości na zmiany, dzięki czemu Gdańsk dzisiaj w pełni zasługuje na miano miasta wolności.

Local Development Plan i Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego – porównanie procesów sporządzania na przykładzie Glasgow i Gdańska

Jarosław Wincek*

Abstract. The chapter compares the procedures of preparing strategic planning documents that inform the spatial policy of the following cities: Glasgow (*Local Development Plan*, LDP) and Gdańsk (*Study of the Conditions and Directions of Spatial Management*). Formal conditions for the process of developing the planning documents are presented, resulting from the Scottish and the Polish laws respectively. Planning context is also discussed for the current planning policies in both cities, especially the plans presently in force, as well as higher-level strategies. The bulk of the chapter is dedicated to a detailed description of the *City Plan 3* drawing up processes – a new *Local Development Plan* for Glasgow, and the *Study of the Conditions and Directions of Spatial Management* for the city of Gdańsk, adopted in 2007 and remaining operational today. In the conclusions, attention was paid to these elements of the Glasgow planning process, which – if implemented in Gdańsk – might improve the quality of public debate relevant to spatial planning and the resulting strategic documents, as well as strengthen the inhabitants' sense of identification with the municipal spatial policy.

Wprowadzenie

Celem opracowania jest porównanie procesów sporządzania dokumentów kształtujących politykę przestrzenną miast Glasgow i Gdańska. Dokumentem określającym lokalną politykę przestrzenną miasta Glasgow jest *Glasgow City Plan 2 – Local Development Plan* (LDP) przyjęty w grudniu 2009 r. Szkockie prawo wymusza aktualizację tego typu dokumentu co pięć lat, dlatego już w kwietniu 2010 r. został ogłoszony zamiar rozpoczęcia procesu przygotowania *City Plan 3*, co

* Biuro Rozwoju Gdańska

zainicjowało rozbudowany i interesujący – z polskiego punktu widzenia – proces, którego zakończenie zaplanowane zostało na lato 2015 r. W Gdańsku obowiązuje Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, uchwalone w grudniu 2007 r. Ewaluacja obowiązującego dokumentu w praktyce sprowadza się do wymaganych ustawą analiz oceny aktualności Studium sporządzanych raz na cztery lata, które przedłożone Radzie Miasta Gdańska skutkuje stosowną uchwałą o aktualności obowiązującego Studium. Przykład Glasgow – wymuszony przez obowiązujące w Szkocji prawo – może być cenny i inspirujący dla Gdańska i innych polskich miast. Działania miasta Glasgow związane z nowelizacją LDP mogą być podpowiedzią, w jaki sposób zorganizować proces ewaluacji obowiązującego SUIKZP, wypracować pola potrzebnych zmian oraz zorganizować proces przygotowania nowego dokumentu.

Miasto Glasgow jest interesującym, z polskiego punktu widzenia, przykładem planowania przestrzennego miasta w toku ciągłego procesu, który ma charakter cykliczny. W rytmie pięciu lat realizowane są kolejne etapy modelowego procesu planowania strategicznego: od wypracowania wizji i ustalenia celów, poprzez zidentyfikowanie problemów, poszukiwanie alternatywnych rozwiązań i ocenianie konsekwencji, do wyboru rozwiązań i opracowania planu oraz jego wdrożenia i kontroli realizacji. Proces ten w dużej mierze wymuszony jest przez przepisy szkockiego prawa. Ciągłe zadawanie pytań o wizję miasta, przyjmowane cele oraz proponowane rozwiązania powodują, że zmiany polityki przestrzennej odbywają się w toku ewolucji, a nie rewolucji, i są odpowiedzią na zmieniające się uwarunkowania i wyartykułowane podczas debaty publicznej zapotrzebowanie zainteresowanych stron. Kultura partycypacji społecznej i współudziału mieszkańców w zarządzaniu jednostką samorządową w Szkocji wydaje się bardziej ugruntowana niż w Polsce. Władze miasta Glasgow dokładają starań, by ich działania były zgodne z hasłem promocyjnym „People Make Glasgow”¹.

Polskie prawo nie wzmacnia cykliczności weryfikacji polityki przestrzennej miast. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (u.op.iz.p.)² wymusiła na gminach sporządzenie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, ale nie wskazała terminu ich obowiązywania. Dokumenty te są, co prawda, aktualizowa-

¹ „People Make Glasgow” – hasło, motyw przewodni akcji promocyjnej Glasgow od czerwca 2013 r., opracowane przez Glasgow City Marketing Bureau (GCMB).

² Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r., poz. 647 z późn. zm.).

ne (51% dokumentów studiów gmin obejmujących miasta na prawach powiatu powstałych po 2003 r. było aktualizowanych już co najmniej raz, w Polsce – 33,6%)³, ale zmiany te w większości wynikały z presji inwestycyjnej i braku możliwości uchwalenia planu miejscowego niezgodnego ze Studium⁴. U.op.iz.p. niejednoznacznie określa zakres przestrzenny Studium – „Studium sporządza się dla obszaru w granicach administracyjnych gminy”⁵. W praktyce planistycznej oraz orzeczeniach sądów przyjęło się, że „co do zasady teren, jaki ma być objęty postanowieniami studium, jest jednoznacznie określony i powinien obejmować cały obszar gminy. Nie wyklucza to jednak możliwości podejmowania uchwał w sprawie zmiany gminnego studium w zakresie ściśle określonego obszaru gminy, przy czym zmiany studium dotyczące pewnych fragmentów gminy powinny współgrać z ustaleniami pozostającymi w mocy”⁶. W efekcie aktualizacje studiów w Polsce w zdecydowanej większości nie służą rewizji polityki przestrzennej gminy, a jedynie umożliwiają uchwalenie planu miejscowego koniecznego do realizacji konkretnej inwestycji – oczywiście, o ile uda się uzasadnić, że wprowadzona do Studium korekta współgra z ustaleniami Studium pozostającymi w mocy.

Taki stan rzeczy powoduje, że organizowana przez gminę merytoryczna debata dotycząca wizji jej rozwoju i celów rozwojowych jest zjawiskiem rzadko spotykanym, a działania planistyczne władz gminy – związane ze sporządzaniem planów miejscowych bądź miejscową aktualizacją Studium – coraz częściej spotykają się z brakiem akceptacji. Niski jest poziom identyfikacji mieszkańców z polityką przestrzenną gminy, a coraz częściej pojawiają się głosy w ogóle kwestionujące fakt istnienia takiej polityki – mimo obowiązującego na obszarze gminy Studium oraz licznych planów miejscowych⁷.

³ Informacja na podstawie: Śleszyński i in. (2014).

⁴ Zgodnie z art. 20. ust. 1. u.op.iz.p., plan miejscowy uchwała rada gminy, po stwierdzeniu, że nie narusza on ustaleń Studium.

⁵ Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, rozdz. 2, art. 9, ust. 3.

⁶ Cytat z sentencji wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z dnia 17 kwietnia 2012 r. – II SA/OI 177/12.

⁷ „Potrzebna jest strategia, polityka rozwoju miasta i polityka przestrzenna. Mówię o tym dlatego, że obecnie trudno powiedzieć, czy miasto ma strategię, politykę rozwoju i politykę przestrzenną” – wypowiedź prof. dr. hab. Andrzeja Baranowskiego z Katedry Projektowania Środowiskowego Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej w trakcie debaty „Porozmawiajmy o Pasię Nadmorskim” zorganizowanej przez grupę Gdańsk Obywatelski (Gdańsk 02.04.2014 r.).

Joanna Bach-Głowińska – doktor inżynier architekt; z zawodu architekt-urbanista; pracownik samorządowy w Biurze Rozwoju Gdańska; pracownik naukowy w Glasgow School of Art; adiunkt na Wydziale Architektury Politechniki Gdańskiej; zwyciężczyni X edycji ogólnopolskiego konkursu miesięcznika „Samorząd Terytorialny” na najlepsze prace dotyczące samorządu terytorialnego i zagadnień decentralizacji; prowadzi badania nad konceptem inteligentnej przestrzeni w Mackintosh School of Architecture, Glasgow School of Art.

Pierwsza, główna część opracowania, przygotowana przez pracowników Biura Rozwoju Gdańska, zawiera przyczynek do porównań prowadzonych polityk przestrzennych w Gdańsku i Glasgow. W dalszych częściach przedstawione zostały wybrane zagadnienia w ujęciu modelowym, opracowane przez naukowców z Politechniki Gdańskiej, Uniwersytetu Gdańskiego i Glasgow School of Art oraz praktyków – planistów i urbanistów z Glasgow.

Książka przedstawia pragmatyczne spojrzenie gdańskich urbanistów na politykę przestrzenną, stosowane w Glasgow mechanizmy planistyczne oraz wskazuje praktyczne zastosowania inteligentnych rozwiązań. Omawia zjawiska i strategie widziane oczami polskich pracowników samorządowych, którzy po zapoznaniu się z prowadzoną polityką w innym mieście europejskim rekomendują wybrane z nich jako godne naśladowania. Opisują działania, które z punktu widzenia swoich doświadczeń zawodowych i praktyki samorządowej uważają za wskazane, zalecane albo nierealne w polskich warunkach. Praca obejmuje wiele zagadnień, takich jak:

- procesy sporządzania studium oraz planu rozwoju obszaru metropolitalnego,
- inwestycje strategiczne związane z międzynarodowymi wydarzeniami sportowymi,
- inteligentną mobilność,
- problematykę przestrzeni publicznych w dokumentach strategicznych,
- zieloną infrastrukturę miejską,
- strategię pobudzania prozdrowotnych aktywności,
- miejskie systemy informacji przestrzennej,
- udział mieszkańców w kształtowaniu przestrzeni miast,
- strategię handlu i usług w mieście,
- społeczno-przestrzenne konsekwencje prowadzenia liberalnej polityki w mieście,
- wykorzystanie sektora usług kreatywnych do rewitalizacji terenów poprzemysłowych,
- otwartą platformę dla użytkowników Future Glasgow.

Publikacja jest podsumowaniem pierwszego etapu projektu badawczego *Projekt przewodnika inteligentnego miasta*, realizowanego przez Biuro Rozwoju Gdańska z budżetu miasta Gdańska, opracowywanego wspólnie z naukowcami z Gdańska i Glasgow.

Książka przeznaczona jest dla pracowników administracji samorządowej zainteresowanych tematyką inteligentnego miasta oraz praktyków – planistów i urbanistów, a także architektów projektujących w przestrzeni publicznej. Może również zainteresować naukowców zajmujących się urbanistyką, gospodarką przestrzenną i rozwojem miast.



9788326481161 W01P01

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

cena 69 zł (w tym 5% VAT)

ISBN 978-83-264-8116-1



9 788326 481161